Ρομά και Travellers στη δημόσια εκπαίδευση

Επισκόπηση της κατάστασης
στα κράτη μέλη της ΕΕ

Σύνοψη

EUMC 2006

Τα δεδομένα και οι πληροφορίες για κάθε χώρα που περιέχονται στην παρούσα έκθεση προέρχονται από τους εθνικούς φορείς συνεργασίας του ευρωπαϊκού δικτύου πληροφόρησης για τον ρατσισμό και την ξενοφοβία (RAXEN). Η παρούσα έκθεση παρέχεται αποκλειστικά και μόνον για σκοπούς ενημέρωσης και δεν συνιστά νομική συμβουλή ή νομική γνωμοδότηση.

Πρόλογος

Στόχος της παρούσας έκθεσης είναι η παρουσίαση μιας επισκόπησης της κατάστασης όσον αφορά την πρόσβαση στην εκπαίδευση των μαθητών Ρομά και Travellers[1] στην Ευρωπαϊκή Ένωση με έμφαση στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια δημόσια εκπαίδευση. Στην έκθεση εξετάζονται διάφορα διαθέσιμα δεδομένα και πληροφορίες σχετικά με την εκπαίδευση των μαθητών Ρομά και Travellers, καθώς και οι υφιστάμενες εθνικές εκπαιδευτικές στρατηγικές και πολιτικές, αναδεικνύονται τα προβλήματα των διακρίσεων, του αποκλεισμού και του διαχωρισμού, σκιαγραφούνται οι κύριες συναφείς νομοθετικές πρωτοβουλίες και πρωτοβουλίες πολιτικής, καθώς και οι προοπτικές και οι δραστηριότητες άλλων σημαντικών παραγόντων, και παρουσιάζονται συμπεράσματα και συστάσεις που απευθύνονται στους υπεύθυνους για τη χάραξη πολιτικής στα θεσμικά όργανα της ΕΕ και στα κράτη μέλη.

Οι εθνικές μελέτες[2] και άλλες πηγές που συνθέτουν το υλικό στο οποίο βασίζεται η παρούσα έκθεση δείχνουν ότι ελάχιστα είναι τα ενημερωμένα επίσημα δεδομένα σχετικά με την εκπαίδευση των Ρομά και των Travellers. Μολονότι αναγνωρίζει και σέβεται τις ανησυχίες σχετικά με τη συλλογή δεδομένων που αναφέρονται στην εθνοτική ταυτότητα και καταγωγή, το Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο των φαινομένων ρατσισμού και ξενοφοβίας (EUMC) θεωρεί σημαντική την εν λόγω συλλογή δεδομένων για την ανάπτυξη κατάλληλων και αποτελεσματικών στρατηγικών σε επίπεδο κρατών μελών και ΕΕ. Η συλλογή των δεδομένων αυτών μπορεί να διενεργηθεί ανώνυμα και με επαρκείς ασφαλιστικές δικλείδες για την προστασία τυχόν προσωπικών και ευαίσθητων πληροφοριών.

Παρά τη συνολική πενία επίσημων δεδομένων, διάφορες πληροφορίες από επίσημες και ανεπίσημες πηγές δείχνουν ότι, μολονότι τα επίπεδα εκπαίδευσης διαφέρουν μεταξύ χωρών και περιφερειών και μεταξύ διαφορετικών κοινοτήτων Ρομά και Travellers, η πρόσβαση των Ρομά και των Travellers στην εκπαίδευση παραμένει σοβαρό πρόβλημα. Τα τελευταία χρόνια, ορισμένα κράτη μέλη αντιμετώπισαν το ζήτημα με διαφορετικούς βαθμούς επιτυχίας, αλλά η κατάσταση παραμένει μη ικανοποιητική. Απομένουν ακόμη πολλά που πρέπει να γίνουν, ιδίως

[1] Ο όρος «Travellers» στο παρόν έγγραφο αναφέρεται συγκεκριμένα σε μια εθνοπολιτισμική ομάδα με καταγωγή από την Ιρλανδία.

[2] Οι εθνικές μελέτες εκπονήθηκαν από τους εθνικούς φορείς συνεργασίας του δικτύου RAXEN του EUMC. Οι εθνικοί φορείς συνεργασίας είναι οργανώσεις σε κάθε κράτος μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης στις οποίες το EUMC έχει αναθέσει τη συλλογή αντικειμενικών, αξιόπιστων και συγκρίσιμων δεδομένων σχετικά με τον ρατσισμό και την ξενοφοβία.

όσον αφορά τον διαχωρισμό, ο οποίος, σε όλες τις μορφές του, παραμένει το κύριο εμπόδιο που αντιμετωπίζουν τα παιδιά των Ρομά και των Travellers στο εκπαιδευτικό σύστημα. Η Κοινότητα και τα κράτη μέλη της πρέπει να αναζητήσουν μια συνολικότερη και καλύτερα συντονισμένη προσέγγιση για την αντιμετώπιση της εκπαίδευσης των Ρομά και των Travellers και του πολύπλοκου συνόλου των παραγόντων που την επηρεάζουν.

Το πολυεθνοτικό ευρωπαϊκό τοπίο απαιτεί την ανάπτυξη εθνικών εκπαιδευτικών στρατηγικών για την καταπολέμηση των διακρίσεων και των προκαταλήψεων, οι οποίες θα ενθαρρύνουν παράλληλα τις πολιτιστικές ανταλλαγές και τον εμπλουτισμό με σκοπό την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής, τη βελτίωση της ισότητας των ευκαιριών και την ανάπτυξη κοινωνικού κεφαλαίου. Αυτό δεν είναι αναγκαίο μόνον για τη βελτίωση της παραγωγικής ικανότητας του ανθρώπινου κεφαλαίου και την επίτευξη μεγαλύτερης οικονομικής ευημερίας, αλλά κυρίως επειδή η ισότητα των ευκαιριών και της πρόσβασης σε υπηρεσίες αποτελεί θεμελιώδες δικαίωμα και βασική αξία της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η καταπολέμηση των άμεσων και συστημικών διακρίσεων κατά των Ρομά και των Travellers και η ουσιαστική βελτίωση της εκπαίδευσής τους είναι μια δύσκολη πρόκληση. Ωστόσο, μια ισχυρή και αποφασισμένη ηγεσία καθώς και η βελτίωση και ο καλύτερος συντονισμός των προσπαθειών, με την ενεργό συμμετοχή των κοινοτήτων των Ρομά και των Travellers, μπορούν να επιφέρουν τις αναγκαίες συστημικές αλλαγές στις εθνικές εκπαιδευτικές δομές ώστε να βελτιωθεί η εκπαίδευση των Ρομά και των Travellers, η οποία επηρεάζει σε καθοριστικό βαθμό τις μελλοντικές ευκαιρίες στη ζωή τους.

Στην ετήσια έκθεση για το 2005 του EUMC, οι Ρομά και οι Travellers αναδεικνύονται ως η πιο ευάλωτη ομάδα απέναντι στον ρατσισμό. Υφίστανται διακρίσεις στην απασχόληση, στη στέγαση και στην εκπαίδευση και γίνονται συστηματικά θύματα ρατσιστικής βίας σε όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ. Το ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου σχετικά με την κατάσταση των Ρομά στην Ευρωπαϊκή Ένωση, που εγκρίθηκε το 2005, στέλνει ένα ισχυρό μήνυμα σε όλους μας. Το ψήφισμα εκφράζει το όραμα μιας νέας σύμπραξης βασισμένης στη διαβούλευση, τη συνεργασία και τη συλλογική δράση. Πρόκειται για μια σύμπραξη βασισμένη σε αρχές και στο κράτος δικαίου, η οποία υποστηρίζεται από τον ισότιμο επιμερισμό τόσο του κόστους όσο και των δεσμεύσεων.

Beate Winkler
Διευθύντρια

Σύνοψη

Η ισότητα των ευκαιριών αποτελεί βασική ευρωπαϊκή αξία[3]. Αυτό ισχύει ιδίως στην εκπαίδευση, η οποία επηρεάζει τις μελλοντικές ευκαιρίες στη ζωή και λειτουργεί ως το κύριο μέσο κοινωνικής κινητικότητας. Επομένως, είναι ζωτικής σημασίας να διασφαλίζεται η ισότιμη μεταχείριση στο πλαίσιο των εκπαιδευτικών συστημάτων ώστε να μπορούν όλοι να απολαμβάνουν τα οφέλη τους χωρίς διακρίσεις.

Η εκπαίδευση αποτελεί βασικό μέσο για την προώθηση της κοινωνικής συνοχής, η οποία είναι ένας από τους τρεις κύριους στόχους της στρατηγικής της Λισαβόνας του 2000, με σκοπό να γίνει η ΕΕ «η ανταγωνιστικότερη και δυναμικότερη οικονομία της γνώσης», καθώς, εκτός από την παροχή γνώσεων και την ανάπτυξη δεξιοτήτων, η εκπαίδευση διαμορφώνει στάσεις και παρέχει τη δυνατότητα στους νέους να προσαρμόζονται στις ταχέως μεταβαλλόμενες κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες. Όπως τόνισε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, η αποτελεσματικότητα και οι ίσες ευκαιρίες είναι έννοιες αμοιβαία ενισχυόμενες.[4]

Στην παρούσα έκθεση καταδεικνύεται ότι η εκπαιδευτική κατάσταση των μαθητών Ρομά και Travellers παραμένει μη ικανοποιητική, παρά τις προσπάθειες της Κοινότητας και των κρατών μελών, επιβεβαιώνοντας έτσι σε μεγάλο βαθμό τα πορίσματα προηγούμενων εκθέσεων άλλων οργανισμών, όπως του Συμβουλίου της Ευρώπης. Ωστόσο, η παρούσα έκθεση προχωρά περισσότερο και παρέχει προστιθέμενη αξία με τη συγκέντρωση των διαθέσιμων στοιχείων από όλα τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με σκοπό την παρουσίαση μιας επισκόπησης της παρούσας κατάστασης και την πρόταση συγκεκριμένων μέτρων.

Οι μαθητές Ρομά και Travellers εξακολουθούν να υφίστανται άμεσες και συστημικές διακρίσεις και αποκλεισμό από την εκπαίδευση, λόγω διάφορων αλληλένδετων παραγόντων συμπεριλαμβανομένων των κακών συνθηκών διαβίωσης, και ιδίως της υψηλής ανεργίας, των ανεπαρκών συνθηκών στέγασης και της ελλιπούς πρόσβασης σε υγειονομικές υπηρεσίες. Μολονότι ορισμένα κράτη μέλη θέσπισαν

---

[3] Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή όρισε το 2007 ευρωπαϊκό έτος ίσων ευκαιριών.

[4] Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2005) *Εκσυγχρονισμός της εκπαίδευσης και της κατάρτισης: μια συμβολή ζωτικής σημασίας στην ευημερία και στην κοινωνική συνοχή στην Ευρώπη*, Βρυξέλλες, 30.11.2005 COM(2005) 549 τελικό, έγγραφο διαθέσιμο στη διεύθυνση http://www.europa.eu.int/comm/education/policies/2010/doc/progressreport06_el.pdf (12-10-2005)

κάποια στοιχεία πολιτισμικών ή διαπολιτισμικών εκπαιδευτικών στρατηγικών και πρωτοβουλιών που αφορούν τις μειονότητες και τους διακινούμενους εργαζόμενους, συμπεριλαμβανομένων των Ρομά και των Travellers, είναι προφανές ότι για την αντιμετώπιση της παρούσας κατάστασης πρέπει να θεσπισθούν πιο συστημικές αλλαγές.

Από την έκθεση προκύπτει επίσης ότι τα διαθέσιμα επίσημα στατιστικά δεδομένα σχετικά με την εκπαίδευση των Ρομά και των Travellers είναι ελλιπή. Τα περισσότερα κράτη μέλη πρέπει να βελτιώσουν ή να αναπτύξουν δομές και μηχανισμούς συλλογής δεδομένων για την εκπαίδευση, κατά προτίμηση σε συνεργασία με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και τη EUROSTAT, προκειμένου να βελτιωθεί η συγκρισιμότητα των δεδομένων με την καθιέρωση κοινών δεικτών. Έτσι θα καταστεί δυνατή η αποτελεσματική και ακριβής εκτίμηση του αντικτύπου των πολιτικών, των μέτρων και των πρωτοβουλιών που αναλαμβάνονται σε κοινοτικό, εθνικό και τοπικό επίπεδο. Το EUMC αναγνωρίζει τις ανησυχίες που εκφράζονται σε διάφορα βήματα διαλόγου σχετικά με τη συλλογή εθνοτικών δεδομένων, αλλά τονίζει την εξαιρετική σημασία της συλλογής και της στατιστικής επεξεργασίας αντικειμενικών, αξιόπιστων και συγκρίσιμων εθνοτικών δεδομένων, τα οποία θα επιτρέψουν τη διενέργεια αξιόπιστων και αντικειμενικών αναλύσεων που θα στηρίξουν ουσιαστικά την ανάπτυξη κατάλληλων και αποτελεσματικών στρατηγικών και μέτρων σε επίπεδο κρατών μελών και ΕΕ. Τα δεδομένα αυτά μπορούν να συλλεχθούν ανώνυμα και με επαρκείς ασφαλιστικές δικλείδες για την προστασία της ταυτότητας των ατόμων καθώς και τυχόν προσωπικών και ευαίσθητων πληροφοριών.

Μολονότι τα κράτη μέλη παρέχουν αναλυτικά εκπαιδευτικά στατιστικά δεδομένα για τον γενικό πληθυσμό, παρατηρείται χαρακτηριστική απουσία εθνοτικά διαφοροποιημένων δεδομένων σχετικά με τους Ρομά και τους Travellers όσον αφορά βασικούς δείκτες, όπως η εγγραφή και η φοίτηση στο σχολείο, καθώς και οι σχολικές επιδόσεις και το επίπεδο εκπαίδευσης. Τα υπάρχοντα δημογραφικά δεδομένα ενδέχεται επίσης να είναι ελλιπή όσον αφορά την καταγραφή των Ρομά και των Travellers, ιδίως όταν η ένταξη σε μια ομάδα καθορίζεται μέσω εθνοτικού ή γλωσσολογικού αυτοπροσδιορισμού, καθώς ο κοινωνικός στιγματισμός και τα αρνητικά στερεότυπα που συνδέονται με την ταυτότητα των Ρομά και των Travellers είναι δυνατόν να έχουν ως αποτέλεσμα την άρνηση φανερής ταύτισης με τη συγκεκριμένη ομάδα. Επιπλέον, τα εκπαιδευτικά στατιστικά δεδομένα δεν είναι άμεσα συγκρίσιμα μεταξύ χωρών λόγω των διαφορετικών μεθοδολογιών συλλογής δεδομένων που χρησιμοποιούνται και των διαφορετικών δομών των εκπαιδευτικών συστημάτων.

Ως εκ τούτου, το EUMC επικροτεί την πρόσφατη απόφαση που έλαβε τον Ιανουάριο του 2006 η κυβέρνηση της Τσεχικής Δημοκρατίας για την έγκριση ενός νέου συστήματος παρακολούθησης για τη συλλογή ανώνυμων δεδομένων σχετικά με την κοινότητα των Ρομά και των Travellers, το οποίο καλύπτει την εκπαίδευση, τη φοίτηση στο σχολείο, τα ποσοστά γεννητικότητας, τη μετανάστευση, τις αμοιβές, την ανεργία και τη διάρκειά της καθώς και την ηλικία των ανέργων, τις επιχειρηματικές και παραοικονομικές δραστηριότητες των Ρομά και των Travellers, τις συνθήκες στέγασής τους, τον εξοπλισμό των νοικοκυριών τους και τα χρέη τους.

1. Ευρήματα σχετικά με την εγγραφή και τη φοίτηση στην πρωτοβάθμια και τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση

Σύμφωνα με τα υπάρχοντα δεδομένα, η εγγραφή και η φοίτηση στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση είναι χαμηλή στις περισσότερες χώρες, μολονότι σε ορισμένες χώρες υπάρχουν χαρακτηριστικές περιφερειακές διαφορές, διαφορές στον τρόπο ζωής και άλλες διαφοροποιήσεις μεταξύ διαφορετικών ομάδων Ρομά και Travellers (π.χ. στο Βέλγιο, τη Γαλλία και τη Σλοβενία), ενώ οι απουσίες από το σχολείο είναι ένα μόνιμο, κοινό και σοβαρό πρόβλημα που αφορά όλους τους μαθητές Ρομά και Travellers. Τα χαμηλά ποσοστά φοίτησης και τα υψηλά ποσοστά απουσιών μπορεί να δείχνουν αφενός ότι οι μαθητές και οι γονείς δεν είναι πεπεισμένοι για τη σημασία της εκπαίδευσης και αφετέρου ότι τα σχολεία τείνουν να έχουν μια πιο απαισιόδοξη στάση απέναντι στη φοίτηση των συγκεκριμένων μαθητών. Μπορεί επίσης να υποδεικνύει ότι ορισμένα παιδιά Ρομά και Travellers που προέρχονται από φτωχές οικογένειες μπορεί να δυσκολεύονται να αποκτήσουν πρόσβαση στο σχολείο. Σε πολλές χώρες αναφέρεται ότι η εγγραφή, ιδίως στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, βελτιώθηκε τα τελευταία χρόνια, ενώ σε άλλες τα επίπεδα παραμένουν κρίσιμα.

Τα διαθέσιμα στοιχεία δείχνουν ότι η μετάβαση στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση είναι χαμηλή και ότι τα ποσοστά εγκατάλειψης του σχολείου αυξάνουν με την ηλικία, λόγω της προσπάθειας εξεύρεσης επικερδούς απασχόλησης ή λόγω χαμηλών επιδόσεων, πιθανώς λόγω του συνδυασμού και των δύο αυτών παραγόντων. Τα στατιστικά δεδομένα σχετικά με τις εκπαιδευτικές επιδόσεις των μαθητών Ρομά και Travellers, ιδίως σε σχέση με τον εθνικό μέσο όρο, σπανίζουν, αλλά τα διαθέσιμα στοιχεία, προερχόμενα κυρίως από έρευνες, δείχνουν ότι οι επιδόσεις τους είναι κατώτερες του μέσου όρου και επομένως έχουν μικρότερες πιθανότητες επίτευξης

εκπαιδευτικών προσόντων που θα τους οδηγήσουν σε αξιόλογες ευκαιρίες απασχόλησης.

2. Ευρήματα σχετικά με τις πρακτικές διαχωρισμού στα κράτη μέλη

Εξακολουθούν να υφίστανται τυπικές και άτυπες πρακτικές διαχωρισμού των μαθητών Ρομά και Travellers, παρά τις στρατηγικές και τις πολιτικές που έχουν αναπτυχθεί για την καταπολέμησή τους. Μολονότι δεν υφίσταται πλέον συστηματικός διαχωρισμός ως εκπαιδευτική πολιτική, σχολεία και εκπαιδευτικές αρχές εφαρμόζουν τον διαχωρισμό με διαφορετικούς, συχνά έμμεσους, τρόπους, ενίοτε ως εκούσια συνέπεια πολιτικών και πρακτικών και ενίοτε ως αποτέλεσμα διαχωρισμού βάσει της περιοχής διαμονής. Διαχωρισμός υπήρξε σε μια τάξη, στην οποία οι μαθητές Ρομά κάθονταν σε διαφορετικό τμήμα της αίθουσας. Επίσης υπήρχαν ρυθμίσεις για τη διδασκαλία τους σε χωριστές αίθουσες του ίδιου σχολείου (ακολουθώντας το ίδιο πρόγραμμα σπουδών ή μια «απλή εκδοχή» του). Σχολεία και εκπαιδευτικές αρχές μπορεί να διαχωρίζουν τους μαθητές βάσει μιας αντίληψης των «διαφορετικών αναγκών τους» ή/και ως απόκριση σε συμπεριφορικά προβλήματα και μαθησιακές δυσκολίες. Οι τελευταίες οδηγούν επίσης συχνά στην τοποθέτηση των μαθητών Ρομά σε «ειδικά σχολεία» για παιδιά με νοητική υστέρηση, φαινόμενο το οποίο είναι ανησυχητικό σε κράτη μέλη όπως η Ουγγαρία, η Σλοβακία και η Τσεχική Δημοκρατία. Ωστόσο, λαμβάνονται μέτρα για την αναθεώρηση των διαδικασιών εξέτασης και τοποθέτησης λαμβάνοντας υπόψη τα πρότυπα και τα συμπεριφορικά μοντέλα του κοινωνικού και πολιτισμικού υποβάθρου των παιδιών των Ρομά και των Travellers.

3. Ευρήματα σχετικά με παράγοντες που επηρεάζουν την πρόσβαση στην εκπαίδευση και τα επιτεύγματα

Η πρόσβαση στην εκπαίδευση και το εκπαιδευτικό επίπεδο των Ρομά και των Travellers επηρεάζονται από άμεσες και συστημικές διακρίσεις και αποκλεισμό από την εκπαίδευση καθώς και από τις συνολικές συνθήκες διαβίωσής τους, οι οποίες χαρακτηρίζονται γενικά από υψηλή ανεργία, ανεπαρκείς συνθήκες στέγασης και ελλιπή πρόσβαση σε υγειονομικές υπηρεσίες, γεγονός που δημιουργεί έναν φαύλο κύκλο φτώχειας, αποκλεισμού και περιθωριοποίησης που επηρεάζει την ικανότητά τους να συμμετάσχουν και να επωφεληθούν από την εκπαίδευση. Ωστόσο, και άλλοι παράγοντες είναι επίσης καθοριστικής σημασίας για το εκπαιδευτικό επίπεδο που επιτυγχάνουν:

- μορφές αποκλεισμού που σχετίζονται με τα έγγραφα που απαιτούνται για την εγγραφή στο σχολείο ή το άμεσο ή/και έμμεσο κόστος της εκπαίδευσης·
- μορφές διαχωρισμού στο σχολείο ή στις αίθουσες του σχολείου, συμπεριλαμβανομένης της εσφαλμένης τοποθέτησης σε ειδικά σχολεία για άτομα με νοητική υστέρηση·
- απουσία υλικού και πληροφοριών που να αφορούν τους Ρομά και τους Travellers στα προγράμματα σπουδών (ιδίως στα προγράμματα της ιστορίας και των κοινωνικών επιστημών) και έλλειψη πόρων που να σχετίζονται με τις εμπειρίες των μαθητών·
- εκπαιδευτικοί οι οποίοι δεν έχουν την κατάλληλη κατάρτιση για να χειρισθούν τάξεις εθνοτικά μικτές, δεν διαθέτουν επαρκή υποστήριξη στο έργο τους από διαπολιτισμικούς μεσολαβητές και δεν αμείβονται κατάλληλα, με αποτέλεσμα να κινδυνεύουν από πρόωρη εξάντληση και να υιοθετούν αδιάφορη στάση·
- προκατάληψη, η οποία εκφράζεται με παρενόχληση, ρατσιστικές ύβρεις και αντιμετώπιση των Ρομά και των Travellers ως αποδιοπομπαίων τράγων στο σχολείο·
- έλλειψη προσχολικής εκπαίδευσης, η οποία είναι καθοριστική για την αφομοίωση από νωρίς των σχολικών προτύπων και των αναμενόμενων συμπεριφορικών μοντέλων, καθώς και για την απόκτηση επάρκειας στη γλώσσα·
- χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο των γονέων, το οποίο επιδρά στην ικανότητά τους να υποστηρίξουν τα παιδιά τους στη μάθηση και περιορίζει τις φιλοδοξίες τους·
- εμπειρίες διακρίσεων και προκατάληψης από τους γονείς, οι οποίες τους εμποδίζουν να κατανοήσουν πώς τα τυπικά εκπαιδευτικά προσόντα μπορούν να μετουσιωθούν σε καλύτερες συνθήκες διαβίωσης και ευκαιρίες απασχόλησης.

4. Προκλήσεις στη διαδικασία αλλαγής της πολιτικής

Στην προσπάθειά τους να αντιμετωπίσουν τα ζητήματα αυτά ορισμένα κράτη μέλη έλαβαν μέτρα για τη μεταρρύθμιση των διατάξεών τους που αφορούν την εκπαίδευση καθώς και των συνολικών στρατηγικών τους απέναντι στους Ρομά. Ωστόσο, τα στοιχεία δείχνουν ότι η πρόοδος είναι συχνά αργή και δύσκολη, κυρίως λόγω της αντίστασης της τοπικής αυτοδιοίκησης και των πιέσεων που ασκούν οι μη Ρομά γονείς. Υπάρχουν αρκετές αναφορές έντονα αρνητικών αντιδράσεων γονέων, καθώς και σχολείων και τοπικών αρχών (π.χ. στην Ουγγαρία, τη Σλοβακία, την Ελλάδα, την Κύπρο, την Τσεχική

Δημοκρατία και την Ισπανία), στην αύξηση του αριθμού των μαθητών Ρομά στα σχολεία της κανονικής εκπαίδευσης. Εκεί όπου υπάρχουν κρατικές πολιτικές για τους Ρομά και τους Travellers, ορισμένες φορές, η έλλειψη κατάλληλου δημοσιονομικού σχεδιασμού έχει ως αποτέλεσμα την καθυστερημένη ή ανεπαρκή εφαρμογή στοχοθετημένων εκπαιδευτικών μέτρων. Τα κράτη μέλη ακολουθούν διαφορετικές προσεγγίσεις στις εκπαιδευτικές πολιτικές για τους Ρομά και τους Travellers: ορισμένα ανέπτυξαν και εφαρμόζουν διάφορες εκπαιδευτικές πολιτικές που στοχεύουν ειδικά τους μαθητές Ρομά και Travellers, ενώ άλλα τους αντιμετωπίζουν στο ευρύτερο πλαίσιο της πολιτικής κατά των διακρίσεων ή της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης. Σε αμφότερες τις περιπτώσεις, ωστόσο, οι υπάρχουσες πληροφορίες σχετικά με τον μετρήσιμο αντίκτυπο και τη βιωσιμότητα των πολιτικών αυτών είναι πολύ περιορισμένες. Διάφορα καινοτόμα σχέδια έχουν επίσης εφαρμοσθεί σε αρκετά κράτη μέλη, συχνά με την οικονομική στήριξη της ΕΕ. Συγκεκριμένα, το πρόγραμμα PHARE χρησιμοποιήθηκε εκτενώς κατά το στάδιο της ένταξης στην ΕΕ των δέκα «νέων» κρατών μελών με κάποια θετικά αποτελέσματα, τα οποία επηρέασαν τελικώς τις αποφάσεις πολιτικής.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση και τα κράτη μέλη της αντιμετωπίζουν μια δύσκολη πρόκληση όσον αφορά την καταπολέμηση των διακρίσεων εις βάρος των Ρομά και των Travellers και τη βελτίωση της ισότιμης πρόσβασής τους στην εκπαίδευση. Ωστόσο, η ανάπτυξη πιο ισορροπημένων πολιτικών, με επαρκείς πόρους, με την ενεργό συμμετοχή των κοινοτήτων των Ρομά και των Travellers, μπορεί να επιφέρει τις αναγκαίες συστημικές αλλαγές στις εθνικές εκπαιδευτικές δομές και να βελτιώσει την εκπαίδευσής τους, η οποία επηρεάζει σε καθοριστικό βαθμό τις μελλοντικές ευκαιρίες τους στη ζωή.

5. Συστάσεις του EUMC

Οι συστάσεις του EUMC, οι οποίες αφορούν τους κύριους παράγοντες που επηρεάζουν την κατάσταση των Ρομά και των Travellers στην εκπαίδευση και τονίζουν την επείγουσα αναγκαιότητα συνολικής και επικεντρωμένης δράσης σε εθνικό και τοπικό επίπεδο, με την ενεργό συμμετοχή εκπροσώπων των κοινοτήτων των Ρομά και των Travellers, είναι κυρίως οι εξής[5]:

[5] Αναλυτική παρουσίαση των συστάσεων του EUMC παρέχεται στο τέλος της έκθεσης.

Γενικές πολιτικές και μέτρα

- Τα κράτη μέλη και οι τοπικές αρχές πρέπει να εξετάσουν τους παράγοντες που επηρεάζουν τους Ρομά και τους Travellers σε τομείς όπως η εκπαίδευση, η στέγαση, η απασχόληση, η υγεία και η απόκτηση προσωπικών εγγράφων με συνολικό τρόπο μέσω της εφαρμογής σχεδίων δράσης που θα στοχεύουν τις συγκεκριμένες ομάδες. Οι εθνικοί φορείς ισότητας πρέπει να είναι υπεύθυνοι για τη συστηματική παρακολούθηση της κατάστασης.
- Τα κράτη μέλη πρέπει να αναπτύξουν συγκεκριμένες πολιτικές και μέτρα για την προώθηση του σεβασμού και της εκτίμησης της ιστορίας και του πολιτισμού των Ρομά και των Travellers, ιδίως με την εμπλοκή των δημοσιογράφων και των μέσων ενημέρωσης.

Εκπαιδευτικές πολιτικές και μέτρα

- Τα κράτη μέλη πρέπει επίσης να διασφαλίσουν ότι έχουν θεσπισθεί και εφαρμόζονται από τις αρμόδιες αρχές νομοθετικά μέτρα που απαγορεύουν ρητά κάθε μορφή άμεσου ή έμμεσου διαχωρισμού σε διαφορετικά σχολεία ή αίθουσες με αποτελεσματικές, αναλογικές και αποτρεπτικές κυρώσεις.
- Τα κράτη μέλη πρέπει να θεσπίσουν συγκεκριμένα μέτρα κατά του διαχωρισμού εκεί όπου υπάρχει διαχωρισμός των παιδιών των Ρομά και των Travellers διασφαλίζοντας την προσήκουσα εφαρμογή των εν λόγω μέτρων σε τοπικό επίπεδο.
- Τα κράτη μέλη πρέπει να ενθαρρύνουν ενεργά την εγγραφή των Ρομά και των Travellers στο σχολείο καταργώντας τα περιττά διοικητικά εμπόδια και διασφαλίζοντας ότι τους παρέχονται τα απαραίτητα έγγραφα.
- Τα κράτη μέλη πρέπει να διασφαλίσουν ότι τα σχολεία με μαθητές Ρομά και Travellers λαμβάνουν την κατάλληλη, και εφόσον απαιτείται πρόσθετη, χρηματοδότηση που θα τους επιτρέψει να παρέχουν εκπαίδευση ίσης ποιότητας με αυτή όλων των λοιπών δημόσιων σχολείων.
- Τα κράτη μέλη πρέπει να παρέχουν πρακτικά κίνητρα, όπως πρόσθετα κοινωνικά επιδόματα, στις οικογένειες των Ρομά και των Travellers για την προώθηση της εγγραφής στην προσχολική

εκπαίδευση, υποστηρίζοντας επίσης έμμεσα την ανάπτυξη των ευκαιριών απασχόλησης των γυναικών.

- Οι εκπαιδευτικές αρχές πρέπει να διασφαλίζουν ότι όλοι οι μαθητές Ρομά και Travellers έχουν ελεύθερη πρόσβαση στην υποχρεωτική και μη υποχρεωτική εκπαίδευση, συμπεριλαμβανομένης της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, γεγονός που σημαίνει ότι τα έξοδα (π.χ. δίδακτρα, κόστος βιβλίων, άλλο εκπαιδευτικό υλικό, μεταφορές κλπ.) πρέπει να καλύπτονται από προγράμματα υποτροφιών και χρηματοδότησης των διδάκτρων.
- Οι εκπαιδευτικές αρχές πρέπει να θεσπίσουν ειδικά προγράμματα αποσύνδεσης για τη μεταφορά και την ένταξη των μαθητών Ρομά και Travellers στην κανονική εκπαίδευση.
- Οι εκπαιδευτικές αρχές πρέπει να διασφαλίζουν ότι οι μαθητές των κοινοτήτων των Travellers υποστηρίζονται από ειδικά παιδαγωγικά μέτρα με στόχο την ενσωμάτωσή τους στα τοπικά σχολεία της προσωρινής διαμονής τους, τη συστηματική παρακολούθηση της προόδου τους και την προώθηση της χρήσης της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης.
- Οι εκπαιδευτικές αρχές πρέπει να εξετάσουν το ενδεχόμενο καθιέρωσης προαιρετικών μαθημάτων της γλώσσας ρομανί για όλους τους μαθητές σε περιοχές με ιδιαίτερα υψηλά ποσοστά Ρομά. Πρέπει να ζητηθεί η γνώμη της κοινότητας των Ρομά σχετικά με τη χρήση της γλώσσας τους στο σχολείο, καθώς οι απόψεις ενίοτε διίστανται.
- Οι εκπαιδευτικές αρχές πρέπει να επεξεργασθούν και να εφαρμόσουν εκστρατείες ευαισθητοποίησης για την προώθηση της προσχολικής εκπαίδευσης σε τοπικό επίπεδο, με τη συμμετοχή εκπροσώπων των Ρομά και των Travellers καθώς και των τοπικών αρχών. Πρέπει να δοθεί έμφαση σε συγκεκριμένα μέτρα για την εμπλοκή των γονέων Ρομά και Travellers στην προσχολική εκπαίδευση, προκειμένου να εξαλειφθούν οι φόβοι περί αφομοίωσης ή παρενόχλησης.
- Οι εκπαιδευτικές αρχές πρέπει να διασφαλίσουν την αντικατάσταση κάθε διακριτικής πρακτικής που έχει ως αποτέλεσμα την τοποθέτηση δυσανάλογα υψηλού αριθμού μαθητών Ρομά και Travellers σε σχολεία ειδικής εκπαίδευσης μέσω διαδικασιών αξιολόγησης και ψυχοπαιδαγωγικών εξετάσεων που θα λαμβάνουν υπόψη τα γλωσσικά προβλήματα και τα διαφορετικά κοινωνικοπολιτιστικά πρότυπα και θα αναπτυχθούν με τη συμμετοχή εκπροσώπων των Ρομά και των Travellers.

- Οι εκπαιδευτικές αρχές πρέπει να διασφαλίσουν ότι οι διαδικασίες αξιολόγησης και οι ψυχοπαιδαγωγικές εξετάσεις παρακολουθούνται συστηματικά με την άμεση συμμετοχή των γονέων.
- Οι εκπαιδευτικές αρχές πρέπει να διασφαλίσουν τη συμπερίληψη στα διδακτικά βιβλία της ιστορίας και του πολιτισμού των Ρομά και των Travellers, με ιδιαίτερη αναφορά στην εμπειρία των Ρομά κατά τη διάρκεια του Ολοκαυτώματος. Πρέπει να παρέχεται υλικό σχετικά με σημαντικές συνεισφορές των Ρομά και των Travellers στις επιμέρους χώρες και την Ευρώπη.
- Οι εκπαιδευτικές αρχές πρέπει να διασφαλίσουν ότι οι εκπαιδευτικοί που εργάζονται σε εθνοτικά μικτές τάξεις υποβάλλονται σε ειδική κατάρτιση, αμείβονται κατάλληλα και υποστηρίζονται από εμπειρογνώμονες και διαπολιτισμικούς μεσολαβητές. Οι εκπαιδευτικοί πρέπει επίσης να γνωρίζουν ότι οφείλουν να παροτρύνουν περισσότερο τους μαθητές Ρομά και Travellers στην τάξη και να μην τους αποθαρρύνουν θέτοντας χαμηλότερες απαιτήσεις τους στους συγκεκριμένους μαθητές.
- Τα σχολεία πρέπει να παρακολουθούν συστηματικά τη μη φοίτηση ή τις αδικαιολόγητες απουσίες και να εμπλέκουν ενεργά τους γονείς ώστε να διασφαλίζεται η τακτική φοίτηση των παιδιών στο σχολείο. Με τον τρόπο αυτό, τα σχολεία θα κατανοήσουν επίσης τους λόγους για τη μη φοίτηση και θα αναπτύξουν κατάλληλες αποκρίσεις.
- Τα σχολεία πρέπει να αναδεικνύουν τις εκπαιδευτικές επιτυχίες των μαθητών Ρομά και Travellers, και οι αρμόδιες αρχές πρέπει να διασφαλίζουν ότι τα άτομα με τα κατάλληλα προσόντα υποστηρίζονται στις έρευνές τους για κατάλληλη απασχόληση ώστε να καταδειχθεί η σχέση μεταξύ εκπαιδευτικού επιπέδου και βελτιωμένων ευκαιριών στη ζωή.
- Τα σχολεία πρέπει να καταβάλουν έντονες προσπάθειες ώστε να επιτύχουν τη συμμετοχή των γονέων Ρομά και Travellers σε δραστηριότητες που σχετίζονται με το σχολείο με στόχο τη βελτίωση της αμοιβαίας κατανόησης. Τα σχολεία πρέπει να προσελκύσουν τους γονείς επιδεικνύοντας σεβασμό απέναντι στις αξίες και τον πολιτισμό τους και αναγνωρίζοντας τη συμβολή τους στην εκπαίδευση των παιδιών τους.
- Οι τοπικές αρχές πρέπει να παράσχουν στις κοινότητες των Travellers εγκαταστάσεις για τη βελτίωση του επιπέδου διαβίωσής τους. Τα σχολεία πρέπει να αναπτύξουν παιδαγωγικά μέτρα για την ενσωμάτωσή τους στον σχολικό πληθυσμό αναγνωρίζοντας τον νομαδικό τρόπο ζωής ως θεμιτό και σεβαστό τρόπο ζωής.

Παρακολούθηση και συλλογή δεδομένων

- Οι εκπαιδευτικές αρχές πρέπει να συλλέγουν συστηματικά εθνοτικά διαφοροποιημένα στατιστικά δεδομένα σχετικά με την εκπαιδευτική κατάσταση των Ρομά και των Travellers, τα οποία θα εκτιμούν επίσης τον αντίκτυπο των εφαρμοζόμενων πολιτικών και μέτρων.
- Ως προς αυτό, τα κράτη μέλη πρέπει να εξετάσουν το ενδεχόμενο συνεργασίας με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και τη Eurostat, με στόχο την ανάπτυξη κοινών στατιστικών δεικτών για την αποτελεσματική παρακολούθηση της εκπαίδευσης των μαθητών Ρομά και Travellers.